

EN JOAN SERRA, (A) "LA PERA"

per Adrià Rodrigo i Marco

Pròleg.

Feia temps que m'interessava el tema de "La Pera", sobretot perquè, en el nostre país, aquest mot (ets la Pera, o en el temps de la Pera), així com altres expressions, encara es fan servir. També va inflar la meva curiositat la cançó de Lluís Llach "El Bandoler".

Al cap d'uns anys, quan vaig arribar a la ciutat de Valls, bressol de Joan Serra, dit La Pera, uns amics em portaren al carrer de la Carnisseria, enfront del carrer Major i el dels Jueus; en aquest lloc, a l'alçada del primer pis, hi ha un cap esculpit en pedra, que data del segle XIV, però la "vox populi" diu que representa La Pera, i a més a més que, a aquest bandoler el van esquarterar a la cruïlla d'aquests carrers. A partir d'aleshores, per a mi, tot van ésser interrogants: ¿Com podia ésser que un cap gòtic representés un bandoler del segle XIX? i ¿Com el van esquarterar en un lloc tan estret, quan totes les normes vignets eren de matar els condemnats en una plaça o en un pla, on pogués veure el càstig força gent?

El primer que vaig fer va ésser cercar algun llibre que parlés de La Pera. Lògicament, recorreguí a la Història de Valls de Puigjaner. El que vaig llegir no em va convèncer i, seguidament, vaig passar a la Història de les Esquadres de Catalunya d'Ortega Espinós (citades com a fons pel tema de La Pera per Puigjaner), convençut que al llibre d'Ortega i Espinós, hi haurien referències documentals, però no, tan sols una bonica història de lladres i serenos, sense cap fonament documental. Només uns noms que després resultà que eren equivocats, i unes dades, aquestes sí, reals. Vaig continuar cercant més material bibliogràfic i vaig llegir l'altra Història de les Esquadres de Valls, d'un tal Folguera i Barbosa, però resultà ser una còpia, fil per randa, de la primera.

Per fi arribà a les meves mans la Història dels Massos d'Esquadra de la Núria Sales, on fa una petita referència documentada de Joan Serra. A partir d'aquest punt, em decidí a investigar pel meu compte. Cercant informació m'adonava que la història d'un home

està, per força, dintre d'un temps i d'una societat, i no es pot conèixer aquest home sense conèixer-ne també el context i l'època. Aquella època coincidirà amb la guerra de la Independència. Aquella època era "El temps de La Pera".

Moment polític i social

A Catalunya, des del 1714 i a partir del famós decret de Nova Planta, tot el poder, tant militar com civil, estava gairebé en mans del Capità General. A Catalunya, hi havia una "Junta Superior Civil" que estava totalment castellanitzada i subordinada a l'esmentat Capità General.

Però, malgrat tot, Catalunya anava endavant. Durant el segle XVIII, es van crear les primeres indústries tèxtils, l'agricultura va experimentar un gran avenç, principalment en els conreus de la vinya, i també un floreixent comerç amb les colònies americanes.

El creixement demogràfic va donar un gran pas endavant. Es van construir nous edificis civils i militars.

Es va crear una nova divisió administrativa de Catalunya, basada en les antigues vegueries (vegeu apèndix a part), també es creà un nou sistema de reclutament anomenat "quintas", o sia un de cada cinc homes, tan solters com casats dels 16 als 40 anys. La durada del servei militar era el següent: dels 16 als 24 anys durava 8 anys, dels 25 als 30 durava 7 anys, dels 31 als 37 anys durava 6 anys, i la resta fins a 40 anys només eren cridats en cas de guerra en territori propi.

Contra aquest sistema de "quintas", hi hagué moltes rebel·lions i, sobretot, moltes desercions, ja que qualsevol "quinto" podia ser enviat a un racó de les colònies espanyoles.

En el camp demogràfic, Valls, a les darreries del segle XVIII, va arribar a tenir 8.162 habitants. Tarragona ciutat 8.598 i Reus 14.840. Com podeu veure, en aquella època, Valls era força important, però, malgrat tot això, la majoria de la població vallenc vivia en unes condicions molt febles, tant econòmicament, com moralment i culturalment (un 80% aproximadament de la població era analfabeta). Es pot dir que tot el moviment econòmic estava en mans, des de feia segles, d'uns patricis que feien i desfeien a la seva voluntat, fins que arribaren els Veciana, amb els quals es van enfrontar molt sovint. Valgui l'exemple següent, relacionat amb les "quintas": totes les viles tenien l'obligació de donar allotjament a un determinat nombre de reclutes a cada casa, i també tenien l'obligació de donar serveis gratuïts a les tropes, però n'estaven exempts tots els nobles, els familiars de la Inquisició, els funcionaris, els mestres, els metges i els advocats. I referent a la incorporació a files també tots aquests, així com els seus fills, n'estaven exempts, d'aquesta obligació, encara que alguns hi anaven voluntàriament com a oficials.

Els Veciana sovint van parar totes les noves sol·licituds d'exempció i van estendre les càrregues d'allotjament i bagatges a "doctors i ciutadans honrats", descarregant així els sectors més humils.

D'aquesta forma, els Veciana van rebre l'odi de les antigues famílies que regien Valls des de feia segles. Com diu la Núria Sales, és difícil saber fins a quin punt aquest odi era degut a raons polítiques -el botiflerisme dels Veciana- o bé a la disminució dels seus privilegis i de els seves exempcions.

Resum de les històries "oficials" segons els autors José Ortega i Espinós i M. Folguera i Barroso.

El dia 30 de desembre de l'any 1809, una partida de tropa a les ordres del sergent D. Francesc Rosell, va entrar al poble del Pla, on van descansar diverses hores. En marxar-ne, va presentar-se al sergent una dona, dient que els soldats li havien robat una barretina. El sergent verificà un registre i trobà la peça robada al morral de Joan Serra. Aquest, que junt amb els altres reclutes procedents de l'última "quinta", formava part de la partida, fou renyat pel sergent. Empresa la marxa, quan eren lluny del poble, Serra es brindà per a portar el fusell del sergent. Ell com a "quinto" anava desarmat. El sergent acceptà l'oferiment, Serra ho aprofità per disparar contra el sergent. El deixà mort a l'acte i s'escapà amb el mateix fusell, gràcies a la sorpresa dels seus companys per aquell fet. Així va començar el Pera. Immediatament després, s'ajuntà amb una partida d'afrancesats caragirats, entre els quals, podia esplaïar els seus sanguinaris instints. Al mas de Jaume Rodon, conegut amb el nom de Mas d'en Simon, conegué una minyona que es deia Maria, amb la qual va mantenir relacions amoroses. Abandonà aleshores la partida de deu afrancesats que manava, composta per gent facinerosa, i amb el pressentiment d'una mort propera, el Pera no es fiava de ningú. Corria sempre sol cometent infinitat d'assassinats. Apareixia sobtadament en camins i camps, presentant-se sempre sol i deixant astorats els viatgers i els engoixats pagesos de Valls. Era un bandoler molt especial, que no robava, només assassinava sense prendre res a les seves víctimes. Ell mateix va confessar, durant la seva vigília, que sentia un plaer inexplicable en vessar sang humana, i que es trobava malament quan passaven dies sens assaborir aquest plaer. Era venjatiu, i per res d'aquest món no deixava de portar a terme una venjança, en presentar-se-li l'ocasió. Una altra particularitat que tenia aquest monstre, a saber, era que, després de cometre un assassinat, acostumava a travessar, de nit, el torrent d'en Puig i entrar a la vila per la senda estreta que hi ha entre l'hort del Carme i el del Pebroter, i encenia dos ciris a la porta de l'església del Carme, s'agenollava devotament i resava a la Verge, per a ell i per a les seves víctimes. Era tal el terror que havia infòs, acabada la guerra de la Independència, que es deia que entrava de nit i anava escoltant per les cases de la vila, a fi d'esbrinar si algú parlava malament d'ell. Aquesta conducta li havia motivat diverses venjances. Entre el nombre d'assassinats que va cometre, anomenarem el de dos honrats veïns dels voltants del Mas d'en Simó, el d'un pagès de Cubelles, que anteriorment havia tingut una qüestió amb ell; el de l'infeliç Robusté, comès el novembre del 1814, a la seva mateixa propietat i en venjança que quan era un infant aquell el castigà suaument pel robatori d'unes peres; el d'una dona, el cadàver de la qual va tirar a un pu; el de Francesc Beltran, "Barracas", ocorregut a Picamoixons, i d'altres portats a terme des que matà el sergent Rosell, fins que fou fet presoner al Mas d'en Simó, el dia 4 de maig de l'any 1815, mentre dormia amb la seva companya Maria en una golfa de la casa, on acostumava a introduir-se sense que els amos se n'assabentessin. A altes hores de la nit, d'aquell mateix jorn, Jaume Rodon, amo del mas, va sentir soroll a les golfes, s'aixecà i va sentir clarament la veu d'en Serra que parlava amb la Maria. Surt de casa seva i va cap a la carretera de Montblanc, per on passava en aquell moment una partida d'infanteria, i dona part d'aquest fet al cap d'aquesta partida. Es dirigiren tots plegats al Mas d'en Simó, i després d'una dura lluita, en què quedaren morts dos soldats, el terrible Pera fou reduït

a presó amb l'ajut d'una partida de cavalleria que passà per allí. A les tres de la tarda d'aquell mateix dia, Serra, lligat de peus i mans i conduït en un carro entrava a Valls, on havia fet cap gent de tot arreu, desitjosos de contemplar el terrible bandoler. Fou tancat en un calabós subterrani, anomenat sitja, que formava part de les antigues presons que hi havia a la Casa de la Vila i el dia 16 de desembre del 1815 fou posat en capella per penjar-lo el dia 19. Fou col·locat dins d'un cistell i arrossegat per un ruc, conduït al suplici, assistit per dos pares caputxins. Després fou desquartitzat. El seu cap, el van posar a la plaça del Quarter de Valls, un braç al poble del Pla, l'altre a Picamoixons, una altre part del cos a Cubelles i la resta al Mas d'en Simó.

"Històries" de "La pera" recollides a "La Crònica de Valls" a principis de segle.

La Pera.- De La Pera o del Pera es conta que perseguint-lo un dia els mossos d'escuadra i sabent de cert que era a casa de sa mare es presentaren allí i trucaren a la porta perque obrissin, i el Pera coneguent que eran los mossos d'escuadra acudí a una estucua per a sortir del pas. Feu marxar a sa mare cap dalt a la golfa, ell es va posar el caputxó de sa mare i plorant i fingint la veu, prengué el llum de gantxo per anar a obrir la porta fent de manera d'apagarlo a l'acte d'obrir. Els mossos creient que el soroll que feient a la golfa eren els passos de La Pera que es volia escapar per les taulades i creient que qui gemegava i es planyia cridant: "fill meu escapat" i els havia obert no era La Pera sino sa mare corregeren com uns esperitats cap dalt la golfa, poguent aleshores escapar-se el bandoler.

Del temps de La Pera.- El Batistó de ca Serra, era un bon pagès d'aquell temps i per la seva bondat li deient Batistó.

Aquest home havia tingut com amic d'infancia i com a principal company de treball el malvat criminal La Pera.

Vetaqui un dia, quan a aquest li flatava poc per arribar-li l'hora de donar compte a la justícia dels seus crims, en Batistó, que estava treballant en el tros que tenia als Fontanals, va veure que el mitx dels moresc pujava un home amb un gambet a les espalles.

El cor li va fer un salt. Ell prou sabia que La Pera tenia costum de portarlo, quan va arribar al marge ahont tot era tapat pel morescar, va convidar l'antic amic que se sentes al seu costat. No se que parlarien, però si que al Batistó no el deixà ni un moment l'esgarrifança que no la presència, sinó el mateix renom d'aquell home feia.

Es va fer fosc, i la Pera que havia sentit com un gran plaer, com una consolidació interna al posarse en contacte amb aquell home, al amarar la seva anima negra i horrenda en la suavitat i claritat del esperit de Batistó, tinguè com un capritxo; li demanà que després de sopar compareixès en una barraca que hi havia ahont ara hi ha la masia d'Estuves del Tom del Balcó i que portès per sopar pa, butifarra i radè i vi pels dos.

Després de sopar Batistó arplegà tot el que li havia demant La Pera i, donant l'escusa a la seva dona de que anva a veure si podia regar, se n'anar al punt de la cita, seguint els avisos d'aquell va sortir per Portal Nou i anar a tombar pels Molins cap a la Carrerada.

A la barraca hi havia ja el facinerós que l'esperava, i com si tinguès fam de menjar i més encra de enrahonar, s'asseguè al fons de la barraca i animant al seu company, es

posar a menjar i parlar com qualsevol menestral en dia de anara a fora.

En Batistó, no obstant, no estava gens d'humor. Si poca li havia fet lo de la tarda, menos li feia ara, en aquelles hores i en aquell lloc. Per això que, a pesar de que feia esforços per a conservar aparentment la calma, no les tenia totes. Però el torment fou quan la Pera -que aquell dia semblava un altre-, en un arranc de sinceritat portat per aquella necessitat que tothom sent de confesar les seves culpes, com si fos per descarregar-se la consciència, es posà a contar al esporuguit Batistó, fil per randa, la negra historia de les seves malifetes.

Pobre Briansó!, lo que patí aquella nit... Pero el seu esverament fou inaturable quan pel camí de la barraca, sent com un trepitx de passos de cavall que veïna de la part de Sant Francisco.

No's poguè aguantar: - Joanet, sents? - digué amb una veu tota velada, interrompent-lo en la seva confessió general.

- Que, home, res -responguè aquest, que ho havia sentit, segurament millor que l'altre...

Pero el trepitx s'atensava... - Joanet, no son bromes, la patrulla!... Deixa estar, home, que no et passarà res, -deia la Pera.- Per ell ja no parlava. S'havia posat a escoltar amb atenció, i en sec murmurà: són quatre- i aixecantse, sense dir res, ajustà la porta de la barraca fins a quedar un pam obert, ahont amorra en seu terrible trabuc.

Els quatre cavalls passaren a dos passes de la boca del arma criminal... però no succeï res. Eren segurament una patrulla per vigilar els moviments dels facinerosos.

El Pera tornà a obrir la porta i s'entornà a dins, però el pobre Batistó estava mitx mort. Lo tinguè de remoure per a treure'l del atontament en que estava, i mentre li deïa coses va sentir que gemegava.

Que tens? - va dir-li tot somoguent-lo encara- Thas espantat? No't trobes be de veritat? Be, doncs, deixem-ho correr: vesta'n cap a casa - i animant-lo a aixecar-se l'acompanyà fins a l'aixida de la raca.

Encara una altre paraula de la Pera l'ompli d'esgarriament: -Fins a la forca-.

Diari "La Veritat" - 11 de novembre del 1915. Secció literària.

Romans del celebre bandoler Joan Serra conegut per "La Pera" que va morir penjat a la vila de Valls ara fa una centuria.

Una historia us vull contar,
una historia trista i llarga,
si contar-la causa esglai
lo sentir-la fa basarda;
la historia d'un bandoler,
bandoler lo de més fama,
conegut en tot lo Camp,
a la Conca i la Segarra,
per "La Pera" qui als vint anys
fa una mort mentre's baralla,
i al cumplir els vinticin

a la forca se'l penjava;
escoltéu del bandoler
lo que d'ell la historia parla.
No tenia pas set anys
que'ls corrals de nit saltava,
no'n tenia encara deu
que era en Serra el mes fi lladre;
quan va ser més espigat
dia i nit tabernejava,
jugava a cartas i daus
renegant més que un diable,

i es valia per guanyar
 del mal art i de la trampa;
 amb companys de mala llei
 i amb els pinxos s'ajuntava,
 el garrot sempre a la mà
 i el punyal dintre la faixa.
 Lo fan anar serví al rei
 per veure si s'esmenava;
 la vigilia de Nadal
 va surtí amb la seva esquadra,
 tot vestit de fuseller
 amb casaca i calsa blava,
 Perqué una gorra prengué
 el seu capitá el reptava;
 quan van ser lluny de poblat
 s'amaga darrer un arbre,
 ja s'apunta al capitá,
 ja li planta escopetada,
 i saltant camps a través
 fuig per por de la venjansa.
 Trenta dies va passar
 sens dormir sota teulada,
 de pena i de sentiment
 va morir la seva mare.
 Una tarda de Juliol
 lo van veure per la Plana,
 manant als caragirats
 i altra gent de mala fama;
 van aná al Mas d'en Simó
 i amb la pubilla parlava,
 la minyona més gentil
 més honesta i recatada,
 d'ella queda enamorat
 i ella d'ell enamorada.
 Despedeix als seus companys
 tot pagant-lis la soldada,
 trenta sous als forasters,
 als de Camp cent reals de plata;
 al ser fosc i bella nit,
 amb el trabuc i la manta,
 entra al Mas d'en Simó
 per parlar amb l'enamorada
 i entre amoretetes i flors
 li parlava de robar-la;

la María diu que no,
 li dolfa i no gosava,
 - Per Cubellas fugirem
 i anirem a viure a Fransa.
 - No, que allí també tinc por
 dels minyóns d'en Veciana.-
 En Joan Serra de Valls
 porta mala vida encara,
 no roba cap traginer
 ni cap pagés de montanya,
 ni a la nit salta corrals
 i no juga com jugava;
 mata joves, mata vells
 sols per desig de venjansa,
 los mata a tots de traidor,
 los mata a tots per l'espatlla.
 Si una mort al matí fa
 salta a la nit la muralla
 i entra a la vila de Valls
 per l'hort del Convent del Carme,
 i resant devotament
 a la Verge Immaculada
 sol deixar per cada crim
 un ciri encés i una llantia;
 després torna al Mas Simó
 per parlar amb l'enamorada.
 - ¿De que ploráu, amor meu,
 quina pena vos amarga?
 - Ploro per vos, l'estimat,
 i per vostra vida mala,
 i ploro també per mi,
 que seré desventurada,
 perquè'm dirán la mullé
 la mullé'm dirán d'un lladre,
 que te'l cap cridat pel rei
 i ara busca en Veciana.-
 En Joan va sospirar
 i la color transnudava,
 la pubilla ja li diu
 plorosa i enamorada:
 - Fugiu per sempre del Camp,
 prenéu el camí de Fransa.
 - No, que allí també tinc po
 dels minyons d'en Veciana.-

Una nit que anava al Mas
 un baillet se l'espriava.
 - Senyor batlle, al Mas Simó
 hi ha "La Pera" aquell gran lladre;
 el batlle hi ha arribat
 amb set Mossos de la Esquadra
 i han trobat al bandoler
 qui el trabuc els encaraba.
 Al batlle l'ha mal ferit
 i a dos Mossos ha fet caure
 amb el cor atravesat
 d'una sola trabucada;
 tot lligat de peus i mans
 a la vila se l'entrava,
 i de tan avergonyit
 ni gosava alsar la cara.
 Un dissabte al demati
 en capella se'l posava,
 l'endemà a punta de sol
 lo van treurer a la plasa,
 ont l'esperava el butxí

i la forca al mig alsada.
 Dels seus crims arrepenit
 dalt de la forca pujava,
 tot escolant el sermó
 que li anava fent un frare,
 qui li parlava del cel
 i el Sant Cristo li ensenyava;
 al ser feta la senyal
 per un Mosso de la Esquadra,
 "La Pera" el gran bandoler,
 al dogal el coll posava.
 La pubilla quan ho sab
 s'ha posat tota endolada,
 tot pregant pel bandoler
 a qui tan ella estimava;
 i entre plors i entre sospirs,
 com qui está desconsolada,
 que Deu l'hagi perdonat
 el seu llavi murmurava.

Mossèn Joseph Pont.

Història de Joan Serra.

Del naixement de Joan Serra no hem pogut esbrinar gran cosa fins ara. Si ens refiem de les històries i dels romanços del segle passat, ens diuen que a la seva mort comptava 24 o 25 anys. Seguint aquestes dades, vaig anar a l'arxiu de l'arquebisbat de Tarragona, on es troben documents religiosos de Valls anteriors a 1860. Una vegada consultat, en els baptismes de la parròquia de Valls de 1787 a 1791 hi ha set Joan Serra. Aleshores vaig anar procedint per eliminació (matrimoni, mort) fins que tan sols em quedà un tal Joan Anton Francisco Serra i Figueras fill de Josep Serra, pagès i d'Antònia Figueras, amb-dós germans Pere i Francisco, nat el 7 de setembre del 1791 a les 9 de la nit. Els padrins, Anton Morató i Francisca Martí i Trenchs. Realment no tinc cap seguretat que aquest sigui La Pera. També pot ésser que La Pera tingués més anys dels que diuen les seves històries, però fins ara, és tot el que he trobat respecte del seu naixement.

La primera notícia que tenim de Joan Serra és la mort d'un "cabo" de la milícia del corregiment de Tarragona (Miquelets), de la "Primera Legión Catalana" que es deia Josep Rosell, el dia 30 de desembre del 1809, mort per La Pera a prop del Pla de Santa Maria. Aquest "cabo" dirigia un grup de reclutes cridats a les armes el 6 de desembre del 1809. Desertà i fugí segons sembla, amb altres companys.

L'any 1810, el retrobem en una altra milícia, profrancesa, anomenada "gendarmes" sota les ordres d'un tal Anton Urarte. Aquestes forces auxiliars catalanes, tenien per missió la vigilància del Camp de Tarragona, tant per anar contra malfactors com per a la recaptació d'impostos. Principalment en masies i llogarets fora dels nuclis urbans, feien de guàrdies rurals.

Amb aquests gendarmes, Joan Serra tingué la categoria de sots-oficial. Tenia a les seves ordres un petit grup d'uns 10 homes, amb els quals vigilava la zona interior del Camp de Tarragona, especialment la serralada de Prades fins a la de Miramar. D'aquesta primera època, consta que va cremar tres masies perquè es negaren a pagar els impostos, però no hi ha notícia de cap mort.

Així arribem a l'any 1813 en què les forces franceses començaren la seva retirada, seguides de bona part de les milícies auxiliars francòfiles, especialment els oficials, que tenien graduació de l'exèrcit francès. Joan Serra es negà a abandonar la seva terra, i es quedà al Camp de Tarragona, especialment a la zona de l'Alt Camp, entre Picamoixons, Fonstaldes i Valls. Al principi, cap a l'any 1814, tingué l'amagatall a la cova dita El Llamp, prop de Picamoixons, entre l'ermita de Sant Llorenç i enfront del puig de la vila (a la pedrera). Al contrari que els bandolers d'aquells anys, els quals gairebé sempre actuaven en quadrilla, La Pera, una vegada que deixà el servei d'armes, no volgué participar en cap partida de lladres, perquè, sembla, la seva intenció era d'integrar-se a la vida civil; però, naturalment, aquell any hi hagué una reacció molt forta en contra dels caragirats o afrancesats, sobretot per part de les autoritats del nou rei Ferran VII, i començà una vida de fugides i robatoris per a poder viure. La primera notícia documentada dels seus robatoris data del gener del 1815, a Picamoixons (veure apèndix documental) (7). Robà a un pagès que anava carregat amb tres bacallàs secs, un pa gros una caixa d'arengades i uns quants diners; aquest pagès dit "Lo Valencià", era de l'Espluga de Francolí i, segons declarà, va lluitar amb La Pera un bon quart, defensant el seu menjar, i per a fi va ser vençut per Joan Serra, el qual li produí diverses ferides a la cara i al braços amb un ganivet. A més, li estripà un sac de mongetes. Dies abans d'aquest fet, havia robat a dos homes a prop d'una masia anomenada Ceixa, i a dos joves de Verdú en el camí del Coll de la Mola, obligant a un dels minyons a canviar-li les seves calces (pantalons) i el gec nou per la seva roba vella.

Aleshores, el caporal dels mossos de Picamoixons, Saperas, va demanar permís al cap d'Esquadres Pere Martir Veciana, per vigilar els camins amb els Mossos d'Esquadra vestits de paisans, però no van poder enganyar La Pera, el qual vigilava tota la comarca des del seu amagatall de la Cova del Llamp.

També se sap amb certesa que tenia molts amics, tant a la vila de Valls com per les rodalies, i concretament en el Mas Simó, al costat de Fontscaldes, propietat d'en Juame Rodon, on vivia amb la seva família. Jaume Rodon, a més de l'hereu Pere Rodon, tenia una filla de nom Maria Rodon. Quant a les relacions d'aquesta amb La Pera, només sabem el que contenen les llegendes del segle XIX; el cert és que tenia el vist i plau de la família Rodon per refugiar-se al Mas Simó, que el mas era més aviat petit i no hi havia lloc on amagar-se sense ésser vist pels habitants de la casa.

Amb data de març del 1815, hi ha una lletra de l'administrador de Pera Màrtir Veciana, Josep Rodon (veure apèndix documental) (8), en la qual dóna notícies sobre La Pera sense anomenar-lo clarament, queixant-se que cada dia sent parlar d'ell, i que havent-hi partides de mossos, soldats i també una quadrilla de paisans armats perseguint-lo, sempre s'escapa. Continua dient si no serà un mal esperit, perquè sabem que entra a la vila de Valls, sense ésser vist.

És certa la part de la llegenda que diu que entrava per l'hort del Carme, com també

ho és que tenia amics i coneguts que el protegien, bé per amistat o bé per por.

Una altra lletra, també de Josep Rodona a Veciana, datada el 16 d'abril del 1815 (veure apèndix documental) (9), ens diu que han agafat Joan Serra, dit La Pera, i portat a Tarragona ciutat, però al cap d'uns dies, un tal Pau Gual -que devia tenir molta influència-, va escriure una carta al governador del corregiment de Tarragona i aquest el posà en llibertat. En Josep Rodon es quedà amb el passaport de La Pera. Aquesta lletra continua informant que La Pera, un cop lliure, va tornar a la seva casa de Valls -segurament la casa dels seus pares-, i afirma que no dirà res a ningú sí sols a tres o quatre que lo han agraviat". Deduïm que tenia molts més amics que enemics.

Referent al passaport, he de dir que en aquell temps totes les persones que havien de desplaçar-se d'una població a una altra, tenien l'obligació de portar aquest document, que els acreditava davant de qualsevol autoritat civil, militar o eclesiàstica. Curiosament, aquests documents van ésser expedits tant per les autoritats franceses com per les espanyoles.

Quant a la seva llibertat, és molt possible que li concedissin a canvi de certes informacions sobre quadrilles de lladres i bandolers que omplien el camp de Tarragona, -no oblidem que Joan Serra recorregué totes les muntanyes de les comarques properes, primer de servei com a gendarme profrancès i després com a lladre. (Veure apèndix documental) (10).

Del seu caràcter, en sabem que era un home serè i tranquil, amb molta sang freda davant de qualsevol situació -tal com ens ho relaten els escrits de la seva època-, i un tipus venjatiu dels "qui me la fa, la paga". Això ho dic tant per la mort del "cabo" Josep Rosell, com per l'assassinat d'Anton Pàmies, dit Barraques, el 17 d'abril del 1815 ocorregut a Picamoixons, uns dies després que Joan Serra fos posat en llibertat. Anton Pàmies era un pobre pagès de les cases de Picamoixons amb unes magres terres; consultat el cadastre del 1814, trobem que tenia un poc de fruïteral i una partida de bosc i garriga, no tenia ni ruc ni cap altre mena de bestiar, i la casa era de lloguer. Sembla segur que aquest home va denunciar a les autoritats l'amagatall, conegut com la cova del Llamp, de La Pera, ja que aquest com a desertor i lladre tenia el cap posat a preu. Per aquest motiu, La Pera el va anar a cercar per matar-lo. Seguidament, va tornar a fugir, i lògicmaent no va dirigir-se cap a la cova del Llamp, ni entrà a Valls, sinó que restà uns dies per la Serra de Miramar. Per casualitat, sabem que per aquelles dates va ploure molt, i per tant va tornar a refugiar-se al Mas Simó amb la família de Jaume Rodon; però la situació havia canviat força, perquè Joan Serra ja no tenia cap esperança de sortir-ne, d'aquesta darrera aventura. Només estava a l'aguait esperant i desesperant.

Passaren uns quants dies. Joan Serra restava al seu refugi del Mas Simó amb Maria Rodon, amb els pares i el germà de la noia; però sembla que la seva estança al mas no era gaire grata a Jaume Rodon, ja que sabia que si descobrien que el tenien amagat tindrien un càstig exemplar i que els confiscarien la casa i la hisenda.

Per fi succeí el que era irremeiable: el fill de Jaume Rodon, Pere, segurament d'acord amb el seu pare, anà a Fontscaldes per denunciar el seu hoste. Suposem que la denúncia, en aquest cas concret, més que per la recompensa, va ésser motivada per la por a les represàlies.

El dia 4 de maig, a la matinada, una secció de la 5a. companyia 4rt. batalló del

regiment d'infanteria lleugera de Tarragona, es presentà de sobte a les cases de Fontscaldes, i d'allí, van dirigir-se al proper Mas Simó. Intentaren agafar per sorpresa Joan Serra sense aconseguir-ho, ja que La Pera, en un moment, es va posar a la defensiva tancant per dins les portes i fent-se fort. Començà un tiroteig. Els soldats rodejaren la casa perquè no pogués fugir per cap lloc. La Pera es defensà llargues hores des d'una finestra que dóna al camí que va del mas a Fontscaldes. Matà al soldat Francesc Beltran, de la 5a. companyia (veure apèndix documental) (11). Finalment, els soldats aconseguiren entrar per la porta del mas i reduir Joan Serra; sembla, però, que llavors encara va ferir un altre soldat.

Un cop pres Joan Serra, el van conduir a Tarragona on li feren un consell de guerra; però, al contrari del altres consells de guerra, que eren ràpids i sumaríssims, tant el judici i la sentència com la posterior execució (màxim 30 dies execució inclosa), entre el seu empresonament el dia 4 de maig i la seva execució el 19 de desembre passà més de mig any, sense que se'n sàpiga el motiu. És més, sembla que Veciana va intercedir per la seva vida i la seva llibertat (veure apèndix documental) (12).

Per una carta del capellà i administrador dels Veciana, Josep Rodon (veure apèndix documental) (13), sabem que Joan Serra va ésser conduït de Tarragona a Valls, el divendres 15 de desembre del 1815, que el tancaren a la presó que hi havia a la casa de la vila. El dia 16 de desembre, dissabte, va arribar el botxí amb 10 o 12 soldats, i dues companyies de granaders del regiment de Guadalajara (aquest regiment, segons un article del *Diario de Barcelona* del mes d'agost del 1815, estava de guàrdia en el sector dels Pirineus Orientals i no tenia lloc permanent). Continua dient Josep Rodon, que La Pera estava molt tranquil i encara no sabia que l'executarien.

Al cap d'uns dies el posaren en capella. Aleshores s'adonà que la seva mort era propera i que no hi havia cap esperança de vida, però, malgrat tot, no va perdre el seu coratge i afrontà el destí que segurament en el fons del seu ànim pressentia, amb valentia i serenitat.

El dia 19 de desembre de bon matí, la vila de Valls s'omplí de gom agom de gents provinents de tot el camp de Tarragona, fins i tot de més lluny, per veure l'execució de tan "terrible bandoler". Poc abans de la matinada, anaren a la presó de l'ajuntament uns frares caputxins per reconfortar espiritualment i confessar Joan Serra. Tot seguit, segons les normes de les execucions, vestiren La Pera amb una camisa blanca llarga fins als peus i capell rodó, a continuació el posaren dins un cistell de canya o espart lligat de peus i mans, ja dins del cistell fou arrossegat per un ruc, des de la plaça del Blat fins a la plaça del Quarter, fora muralles, passant pel carrer la Cort i el Pati del Castell. Durant aquest recorregut va ésser acompanyat per la congregació de la Sang de Crist, a més dels frares caputxins i els Mossos d'Esquadra. A la plaça del Quarter, ja hi havia la força amb un entarimat i, al voltant de la plaça, hi eren formades les dues companyies del regiment de Guadalajara, i darrera dels soldats una gran multitud de gent ansiosa de veure l'espectacle macabre. Arribada la comitiva, el botxí posà la corda al coll de La Pera i en acabar el redoblament dels timbals, féu volar pels aires l'infeliç; però sembla que la mort no li arribava massa de pressa, ja que, segons contem, el botxí, per accelerar la fi del condemnat no va tenir altre remei que abraçar el cos de Joan Serra, gronxant-se tots dos per l'aire fins que es produí la mort del bandoler. Després de confirmada la seva defunció, fou

despenjat i posat damunt l'entarrimat tot estirat, braços en creu i cames obertes. A continuació, el botxí va esquarterar el cos de La Pera en quatre parts i el cap a banda. El cap el col·locaren dalt d'un pal a la mateixa plaça, i les altres restes foren embolicades per separat amb sacs i enviades als llocs següents: un quart al Mas Simó, enfront la carretera de Fontscaldes; un altre quart al Pla de Santa Maria, un altre a Picamoixons, i l'últim a la carretera que va de Vilanova a Cubelles (veure apèndix documental). (14)

Passats uns dies, concretament el 24 de desembre, va ésser robat el cap de Joan Serra que estava penjat a la plaça del Quarter, sembla que per uns amics que el volgueren enterrar en terra sagrada.

Al registre de defuncions de l'església de Sant Joan de Valls hi ha un text molt lacònic que parla de la mort per execució de Joan Serra, sense anomenar per a res cap dels seus parents, al contrari de totes les defuncions de l'època, on son registrats els parents més propers, pares, esposa, etc. Aquesta acta diu que fou enterrat simple, sense ésser veritat, segurament per pietat (s.i.c.) (veure apèndix documental). (15)

En aquell temps, va córrer el rumor que al cap de tres dies de l'execució va arribar l'indult, però no n'hi ha cap prova documental. Certament és molt possible que aquest rumor fos cert, tenint en compte que la condemna a mort va ésser firmada pel capità general interí Andrés de Herrazti, i que, a finals del 1815, va ésser anomenat Capità General de Catalunya el general Castaños, heroi de Bailén. Consta que firmà alguns indults per celebrar el seu nomenament.

Conclusió

La fama de què el mot La Pera gaudeix per tot el Principat, i fins i tot a la resta de l'estat espanyol, no respon, ni de bon tros, als fets reals de Joan Serra. Tal com veiem en la confirmació de l'execució de la sentència, va matar tres persones i creamr unes masies. Més tard va dedicar-se als robatoris, a part de ser desertor. Fets que al cap i a la fi eren pa corrent del dia en aquella època.

D'homes com La Pera, en aquell temps, n'hi havia molts i més importants, per exemple un tal Josep Pujol dit "Buquica", del qual parlem en un altre apartat.

Si fem una anàlisi comparativa dels fets documentals amb la història de Ortega Espinós, que és la referència escrita més antiga de què tenim constància (1859), ens trobem, per una part, amb una narració que en l'exposició cronològica dels fets és essencialment correcta, però, en canvi, és totalment errada, més ben dit, descol·locada respecte als noms de les persones mortes per Joan Serra; per exemple en la mort del "cabo" Josep Rosell, Ortega l'ascendeix a sergent i li canvia el nom per "Francisco"; i quan escriu sobre la mort del pagès Antoni Pàmies, li canvia el nom pel de Francisco Beltran, deixa correctament el sobrenom "Barraques". El cert és que Ortega Espinós ens dóna els noms equivocats de tres persones, però el nombre correcte de les mortes realment per Joan Serra. També ens transmet la mort d'un tal Francisco Robuster el novembre del 1814. Aquest nom no és inclòs en la llista de crims de l'execució de Joan Serra. Per la meua part, vaig cercar informació al llibre d'òbits de la Parròquia de Sant Joan de Valls i no vaig trobar cap mort en tot l'any 1814 amb aquest nom. Crec que segurament aquest fet devia ser un robatori de tants que va realitzar La Pera aquells anys.

Quant al renom de La Pera, no trobem motiu per creure la llegenda del robatori de

peres en la seva infància, però tampoc no hi ha res que ho desmenteixi.

La resta d'assassinats atribuïts a La Pera crec que són invencions, ja que no hi ha cap prova documental ni judicial, tan sols el fruit de la imaginació popular, recollida en part per Ortega Espinós, al cap de quaranta anys de la mort de Joan Serra, en plena època romàntica. No oblidem que La Història de les Esquadres de Catalunya fou escrita en plena ebullició del romanticisme literari.

Per concloure aquest apartat i referent a la "vox populi" que afirma que La Pera fou esquarterat a la cruïlla dels carrers Carnisseria, Jueus i Major, de Valls, és totalment errònia. Segon totes les proves documentals va ser executat i destrossat a la plaça del Quarter de Valls.

La part de la llegenda popular que diu "després de cada assassinat posava dos ciris o llànties davant la porta de la església de la Verge del Carme", és totalment falsa, i va ser afegida a la història de La Pera al cap d'uns anys de la seva mort.

No obstant això, hi ha un altra història, aquesta autèntica, d'un bandoler amb quadrilla pròpia anomenat Gabriel Oliver -pertanyia al segle XVII i prengué part en les lluites entre nyerros i cadells, a l'època de Serrallonga-. Aquest Oliver fou molt popular en la seva època a la vila de Valls. A més, hi ha constància que en les seves fugides utilitzà, algunes vegades, l'església del Carme per gaudir d'asil sagrat -en aquell temps era costum que qualsevol persona que cerqués refugi en un lloc de Déu, no podia ser empresonada dins d'aquell recinte-, i en senyal d'agraïment sovint hi portava ciris. Penso que la memòria i la tradició oral van ajuntar una sèrie de fets de personatges diferents, fins arribar a barrejar-los en una sola llegenda.

Apèndix documental.

(8)

A.H.C.V.

Sèrie Veciana/Mossos d'Esquadra

Documents 1722-1820

Lligall - 1 carpeta 1815

Material sense classificar

Cartes de Josep Rodon a Pere Veciana

La primera datada a Valls l'1 de març del 1815:

Es queixa de la secada d'aquest any i diu que es faran rogatives a la Verge del Lledó, i seguidament parla de la Pera dient:

"Per est vehinat roda un lladra molt famos, dihuen es un cara-girat de esta tots los dies se sent a dir que roba, lo un dia a la Masia de Plana; altre al de Sarral, y altre per lo camí del Pla. Los mossos lo persegueixen; la partida que tenim en esta també al mateix temps una quadrilla de paisants armats, y part sia un mal esperit perque se sap que molt sovint entra a la Vila, y no lo poden atrapar"-

(9)

En aquesta segona carta, datada a Valls a 16 d'abril del 1815, diu:

- "Lo Pera apareix que està quiet per hara y fa entendre que no dira res a ningu de

Valls, si sols a tres o quatre que lo han agraviat.

Ahir me entregà lo Pau Gual lo Passaport de aquell Subjecte, y me diguè que lo Governador luego de haver rebut la sua carta lo posa en llibertat, y sen anà a casa sua, lo Passaport queda en mon poder”-.

Després també parla de la pluja, molt abundant, i que per questa causa l’ajuntament ha cessat en les rogatives a la Mare de Déu del Lledó.

(7)

A.H.C.V.

Sèrie Veciana/Mossos d’Esquadra

Documents any 1722 - 1820

liligall - 1 carpeta 1815

Carta d’un tal Saperas a en Veciana

Picamuxons i Janer 12 de 1815

Mol Sr. Meu en atenció delque ayi al Tarpost lo sol, va anota a la rasa que es entre la vinya del frare, y de Pascualo y la de la plana va surti un lladre a un home que es de la Espaluga que li diuen lo Valencia, y la apuntà la carrabina, y lo punyal li va hunjí sota la orella y gran ventura que li va clava al os de la galta sino la degolla, apres duas feridas a las barras, duas al bras esquerre, van batres diu, un bon quart, li va pendre un pa gros tres badeijos, [bacallà] moltes arangadas, los poch diners que tornava, un mucado y tot lo que li va agradà, li estripà un sac de fasol, y asquix pillo serà de peraquesta radó y va surti a la Creu del coll de la Mola a dos minyons fills de Verdú al un li feu llevar los pantalons de vallut blau y li va donar las sevas calças de pita y ben dolents y li va pendre lo gach de vellut y tot lo que los va demanar un home sol.

DT. Pera porí ser que surtin algun mosos als dia de mercat a la tarda un poch disfrasats per aquix camí. (Segueix una línia il·legible).

Firma Saperas

(11)

A.H.A.T. Arxiu de la Parròquia de Valls

Llibre d’òbits, any 1815

Beltran Soldat.

Se le han celebrat 53 misses.

Al cinc de Maig de mil vuitcents y quinsé en esta Iglesia Parroquial de Valls se han fet lo enterro ab toch general del cos de Francisco Beltran Soldat de la 5a. compañia infanteria ligera del regiment de Tarragona natural del Poble de Vilamijana corregiment de Talarn, en la comarca de Tremp.

Morir ahir en el acte de servey en lo mas Simó Terms y Parroquia de Valls son cadaver fou enterrat en lo cementiri comú de esta Igl. Parroquial.

Joseph Janer Vicari

Magriñà. Rector

Se le han celebrat 53 mises.

(12)

A.H.C.V.**Sèrie Veciana/Mossos d'Esquadra, document 1722 - 1820****Fragment d'una carta de Francisco Artó a Pere Màrtir Veciana**

Barcelona 26 de Septiembre de 1815

Querido Perico: He hablado con el Sr. Fiscal sobre lo que me dices del entendido confidente y me ha expresado que era un asunto mui delicado y que comprenderà que la sala no podra resolver, sino que deveria consultarse a la Superioridad, pues se trata de un hombre que no solo fue desertor si no ladron, contra el qual, y otros se estan formando autos y en semejantes negocios son bastantes limitadas las facultades de la Sala.....

(13)

Història dels Mossos d'Esquadra, de Sales, Núria Edit. Aedos**Barcelona any 1962, pàg. 79****Transcrit de l'arxiu Castells, de Valls.**

El capellà i administrador dels Veciana, P. Josep Rodon, descriu els preparatius d'execució del bandoler La Pera, l'any 1815:

"Lo Pera arribà en esta lo divendres passat a la tarda ab un exterior molt tranquilo que denotava que encara no sabia lo que li havia de succehir y lo posaren altre vegada en sitja. Aquest mitj die ha arribat lo executor amb 10 o 12 soldats y esta tarda han vingut dos compañias de granadés o cassadors del Regiment de Guadalajara per la funció. Penso que demà lo posaran en capella y despues demà se executarà la sentència. Lo aparato es lo que fa mes horror. Lo suplici es a la Plassa del Quartel, ab tots los trofeos: los mossos de la esquadra y la Congregació ab lo Sant Christo estan ja previnguts. Ja fa molts dies que venen gent de fora a veurer aquesta cosa y dimarts es capes de compareixer tot lo Camp de Tarragona."

(14)

A.H.M.B.**Confirmació de l'execució****Diario de Barcelona, 1 de Gener de 1816**

"En la villa de Valls, corregimiento de Tarragona, a los 19 de diciembre de 1815 se ha executado la sentencia de horca proferida por el muy ilustre Consejo de guerra permanente, y aprobado por el Excmo. Sr. D. Andrés de Herrasti, Capitán General interino del principado, contra Juan Serra, apodado Lopera, el que ha sido en virtud de la misma arrastrado al suplicio y descuartizado, con arreglo a la Reales ordenanzas, y leyes generales del Reyno, y puesta su cabeza en la plaza de la villa de la execucion, un quarto en la del Pla, otro en las casas de Picamuxons, otro en la carretera frente del mas den Simó, y el otro en la que conduce de Villanueva a Cubellas, para que sirva de escarmiento a los demás, y de castigo a los delitos que tenía cometidos, de desertor

pasado a los franceses, habiendoles servido en clase de gendarmes, de ladron reincidente en caminos Reales con uso de armas prohibidas, de haber muerto alevosamente al cabo 1º Joseph Rosell de la 1a. legion catalana, el paisano Anton Pamias, alias [Barracas], vecino de las casas de Picamuxons en ocasion en que se hallaba trabajando sus tierras, y al soldado Francisco Beltran del batallons de Tarragona 4º ligero, en la resistencia formal que opuso en armas de fuego a la partida de tropa que le aprendió el dia 4 de mayo último; de haber incendiado tres casas de labor llamadas provincialmente mases y cometido otros excesos de la mas seria criminalidad.

Por mandato del señor Juez Fiscal.-

Manuel Ruao, escribano.”

(15)

A.H.A.T.

Parròquia de Valls, Llibre d'Òbits - 1815

“Als vint de Desembre de mil vuyt cents quinse. En esta Igla. Parroql. de Valls se ha enterrat simple lo cos, de Joan Serra qual mori ahir Justiciat després d’haver rebut los Sts. Sagraments de Penitca. y Eucharistia. En lo mateix dia se li feu la novena.- Gabriel Robusté, vicari.”

“Celebradas 216 missas.- Magriñá, Rector.”

Fons consultats.

Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona (AHAT).

Arxiu Històric Municipal de Barcelona (AHMB).

Arxiu Històric Comarcal de Valls (AHCV).

Arxiu Municipal de Valls (AMV).

Bibliografia

ORTEGA I ESPINÓS, José. *Las Escuadras de Cataluña*. Edit. Librería Española. Madrid, 1859 (Reedc. Editorial Frontis. Barcelona, 1968).

FOLGUERA I BARBOSO, Manuel. *Las Escuadras de Cataluña*. Ediciones Populares. Barcelona (1901).